

પ્રવચન નં. ૨૬૯ શ્લોક-૧૩૩, ગાથા-૧૯૩
તા. ૦૮-૦૭-૧૯૭૯

રવિવાર, અષાઠ સુદ ૧૪,

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

રાગાદ્યાસ્ત્રવરોધતો નિજધુરાં ધૃત્વા પરઃ સંવરઃ ।

કર્માગામિ સમસ્તભેવ ભરતો દૂરાન્નિરુન્ધન્ સ્થિતઃ ।

પ્રાગ્બદ્ધં તુ તદેવ દગ્ધુમધુના વ્યાજૃમ્મતે નિર્જરા ।

જ્ઞાનજ્યોતિરપાવૃતં ન હિ યતો રાગાદિભિર્મૂર્છતિ ॥૧૩૩॥

‘હવે, સર્વ સ્વાંગને યથાર્થ જાણનારું જે સમ્યગ્જ્ઞાન છે તેને મંગળરૂપ જાણીને આચાર્યદેવ મંગળ અર્થે પ્રથમ તેને જ - નિર્મળ જ્ઞાનજ્યોતિને જ - પ્રગટ કરે છે :-’ સમ્યગ્જ્ઞાન માંગલિક કરે છે. ‘પરમ સંવર,...’ શબ્દ અહીં આવ્યો છે. આમાં જોવો તો શું કે, ઓલું એકદમ કેવળ લેવું છે ને, પૂર્ણની વાત છે. ‘પરમ સંવર,...’ ઉત્કૃષ્ટ સંવર છે. નીચે ચોથે ગુણસ્થાને સમ્યગ્દર્શન અને સ્વરૂપની સ્થિરતાનો અંશ છે એટલો સંવર છે. પાંચમે સંવર વિશેષ છે, છઠ્ઠે વિશેષ છે પણ અહીં તો પહેલો ‘પરઃ સંવરઃ’ - ‘પરમ સંવર,...’ શબ્દ પડ્યો છે. માંગલિક કરતાં (કહે છે), પરમ સંવર (એટલે) ઉત્કૃષ્ટ સંવર. એકદમ બધા કર્મ આવતા રોકાઈ જાય એવો સંવર. સમજાય છે આમાં?

આત્મા પૂર્ણ આનંદ દળ છે, અનંત અનંત અન્વય શક્તિઓનો પિંડ છે, એનું ભાન તો થયું પણ એમાં સ્થિરતા વિશેષ થઈ, એમ કહે છે. ભાન થયું ત્યાંથી તેટલો તો સંવર થયો, પણ એ ‘પરઃ સંવરઃ’ ઉત્કૃષ્ટ સંવર નહિ. માંગલિકમાં ઉત્કૃષ્ટ સંવર કહેવા માગે છે. સમજાય છે? એ શબ્દ અર્થમાં પડ્યો છે. અહીં અર્થ કર્યો છે. ‘પરમ સંવર,...’ આહાહા...! આનંદ સ્વરૂપ ભગવાન અનંત અનંત શક્તિઓ, જે અન્વય શક્તિઓ (છે), જેમ દ્રવ્ય અન્વય છે એમ અનંત અનંત શક્તિ, એનો પિંડ જે પ્રભુ, તેને જોણે ઉત્કૃષ્ટપણે પકડ્યો છે અને સ્થિર થયો છે, એને અહીંયાં પરમ સંવર કહે છે. આહાહા...!

બાકી તો પરમ સંવરની સામે લઈએ તો પરમ આસ્રવ. અનંત અનંત કાળમાં પરમ ઉત્કૃષ્ટ આસ્રવ મિથ્યાત્વ આદિનો અનંત સંસારનો આસ્રવ થયો છે. આહાહા...! નરક અને નિગોદના ભવો યાદ કરતાં એનો આસ્રવ અને એનું દુઃખ સાંભળ્યું ન જાય એવા એણે દુઃખો સહન કર્યા છે. આહા...! અહીં જરીક પ્રતિકૂળતા આવે ત્યાં જાણે હું આમ ઉપાય કરું ને આમ ઉપાય કરું, આમ ઉપાય કરું. બહારની થોડી પ્રતિકૂળતા આવતા (આમ થાય છે). ઓલી અનંતી પ્રતિકૂળતા ! આહાહા...! જ્યાં ભગવાનઆત્મા એકલો આનંદ અને શાંત સાગર (બિરાજે છે), એનાથી વિમુખ અને આસ્રવથી સન્મુખ, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, અવતાદિ

જે આસ્રવના પરિણામ, એમાં સન્મુખ, બહુ દુઃખી (છે). આહાહા...! એક જરીક અહીં પવન સરખો ન આવે, બારણા બંધ હોય ને પડદો ઓલો થાય, ત્યાં આકુળ-વ્યાકુળ થઈ જાય. આહાહા...! અરે...! હવા (આવતી) નથી સારી. સ્વભાવથી વિરૂદ્ધ ભાવ, એ સંયોગી ભાવ એ દુઃખ છે. એ દુઃખ એણે અનંત સહન કર્યા છે, ભાઈ ! આહાહા...! એ દુઃખને મુકવાનો ઉપાય પરમ સંવર (છે).

શુદ્ધ સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, પરમ અનાકુળ આનંદનું પૂર, જ્ઞાનનું નૂર અને આનંદનું પૂર, એવો પ્રભુ આત્મા... આહા...! જેણે આસ્રવથી વિમુખ થઈ સ્વસ્વભાવમાં સન્મુખ થઈ પરમ સંવર જેણે પ્રગટ કર્યો છે... આહાહા...! એ સુખને પંથે પડ્યો. બાકી મિથ્યાત્વ ને અવ્રત ને કષાયને પંથે (પડ્યો છે) એ દુઃખને પંથે છે. બહારમાં ભલે અનુકૂળતા દેખાય અને પાગલ લોકો કહે કે, આ સુખી છે (પણ) એ સુખી નથી. સુખ તો આત્મામાં છે, બાકી ક્યાંય નથી. આહા...! અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ, પૂર્ણ આનંદથી ભરેલો, એ આનંદ એને બાહ્ય સંયોગોમાં તો નથી પણ શુભ અને અશુભ ભાવમાં પણ આનંદ નથી. આહાહા...! અહીં તો આસ્રવમાં આનંદ નથી અને સંવરમાં આનંદ છે એ ‘પરમ સંવર’ પહેલો શબ્દ આવ્યો ને? (એ) મહા માંગલિક છે. આહાહા...!

એ અજ્ઞાનપણે જે મિથ્યાશ્રદ્ધા(ને સેવી)... તદન વસ્તુ ભગવાન પૂર્ણ સ્વરૂપ, ચૈતન્ય બાદશાહ, ઐનાથી વિમુખ થઈ અને રાગના ભાવની સન્મુખ થઈ, મિથ્યાત્વ આદિ આસ્રવને સેવ્યા એ દુઃખો સહ્યા ગયા નથી. સહ્યા છે પણ સહ્યા ગયા નથી એટલે એવી ચીજ હતી. આહાહા...! એ સાતમી નરકના નારકીના દુઃખો, એક શ્વાસમાં એની અનંત ગુણી પીડા એટલી કે એક શ્વાસની પીડા.. આહાહા...! કરોડો ભવ અને કરોડો જીભથી ન કહી શકાય. એવા એણે દુઃખો સહન કર્યા છે. એ સ્વરૂપની વિપરીત માન્યતા અને વિપરીત આચરણ (ને કારણે).

એ અહીંયાં કહે છે કે, હવે સ્વરૂપનું અવિપરીત આચરણ... આહા...! પરમ સંવર (પ્રગટ થયો). ભગવાન પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ, એને પકડીને આનંદના વેદનમાં આવતા, પણ અહીં તો ઉત્કૃષ્ટ સંવર લેવો છે કે જે પરમ સંવર (છે). અહીંથી માંગલિક ઉપાડ્યું છે. પરમ સંવર ! આહાહા...! ‘રાગાદિ-આસ્ત્રવ-રોઘતઃ’ – ‘રાગાદિ આસ્રવોને રોકવાથી...’ છે ને? આમાં બધા રોકવાથી એમ (લીધું છે). ફલાણું રોક્યું એમ કાંઈ નહિ. આહાહા...! રાગ, દ્વેષ, વિષયવાસના વગેરે આસ્રવ છે તેને રોકવાથી... આહાહા...! આનંદની વાસના – ગંધ આવી, વાસના આવી. આહાહા...! આનંદમાં વાસ રહેતા આનંદની વાસના લેતા, રાગાદિ આસ્રવો રોકવાથી. એને રાગાદિ આસ્રવો રોકાય છે. આ બહારથી લ્યે કે, અમારે આસ્રવ સેવવા નથી ને પરચખાણ છે, એ કંઈ આસ્રવો રોકાતા નથી. આહાહા...! અંદર પૂર્ણાનંદના નાથમાં છિદ્ર પડ્યા છે ‘એ હું નહિ અને રાગ ને પુણ્ય ને પાપ મારા’, આ..હા..હા...! (એમાં) પરમ દુઃખ, પરમ આસ્રવ (છે). તેને, પરમ સંવર ! એ રાગાદિને પરમ સંવર દ્વારા

રોકીને. આ ફલાણી ક્રિયા કરવાથી રોગાદિ આસ્રવ રોકવા એમ નથી આવ્યું. આહાહા...! પરમ સંવરથી રોગાદિ આસ્રવને રોકવાથી. આહાહા...!

‘નિજ-ધુરાં ધૃત્વા’ પોતાનું સ્થાન, પોતાની મર્યાદાને ધારણ કરી છે. એટલે કે નવા આસ્રવ આવતા નથી. એવી એણે પોતાની કાર્ય ધુરા હાથમાં લીધી સંવરે. પોતાનું આ કાર્ય સંભાળ્યું છે કે નવું કર્મ આવે નહિ, એવું સંવરે કાર્ય સંભાળ્યું છે. આહાહા...! પાંચમા આરાના સાધુ, પાંચમા આરાના શ્રોતાને આ વાત કરે છે. ‘પરમ સંવર, રોગાદિ આસ્રવોને રોકવાથી...’ ‘નિજ-ધુરાં’ (એટલે) પોતાનું કાર્ય. સંવરનું કાર્ય, સંવરનો જે હોદ્દો છે, સંવરના હોદ્દો, એ કાર્ય છે એ રોગાદિ રોકવાનું. આહાહા...! એ સંવરનો હોદ્દો છે, મર્યાદા છે. આહાહા...!

‘(પોતાના કાર્યને બરાબર સંભાળીને), સમસ્ત આગામી કર્મને...’ છે ને? સમસ્ત આગામી કર્મ લીધું છે. તેથી ‘પરમ’ શબ્દ લીધો. આહાહા...! અહીં તો એકદમ આચાર્યએ સંવર થઈને, એકદમ નિર્જરા થઈને કેવળજ્ઞાન થાય, એવું માંગલિક કર્યું છે. આહાહા...! ‘સમસ્ત આગામી કર્મને...’ ‘મરતઃ દૂરાત્ એવ’ – ‘અત્યંતપણે દૂરથી જ...’ ‘મરતઃ’ પોતાની મોટપથી. સંવરની મોટપ એવી છે. આહાહા...! આહા...! કે જેમાં આસ્રવ રોકાય જાય છે, એવી એની મોટપ છે. મોટો માણસ હોય એની પાસે સાધારણ માણસ આવી શકે નહિ. વાત કરવા આવી શકે નહિ. એમ આ સંવર એવી દશા છે, મોટપ એટલી છે કે જેમાં આસ્રવ આવી શકે નહિ. આહાહા...!

‘અત્યંતપણે દૂરથી જ...’ ‘નિરુચ્ચન્ સ્થિતઃ’ સંવર આગામી સમસ્ત કર્મને ‘રોકતો ઊભો છે;...’ એમ કીધું ને? આહાહા...! સંવર સમસ્ત આગામી કર્મને રોકતો ઊભો છે. આહાહા...! જુઓ, આચાર્યનું માંગલિક ! ‘નિર્જરા’ (અધિકાર શરૂ) કરતાં પહેલું માંગલિક કરે છે. આહાહા...! ‘અત્યંતપણે દૂરથી જ રોકતો ઊભો છે;...’ દૂરથી એટલે? કે, આવે છે અને પછી અટકાવ્યું છે એમ નહિ. આહા! એ સ્વરૂપમાં એટલી દૃષ્ટિ (દઈને) સ્થિર થયો છે કે જે આસ્રવ નામમાત્ર પણ આવતો નથી. આહાહા...! એવું જ પ્રભુનું સ્વરૂપ છે. આહાહા...! સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ શાશ્વત ચિદાનંદ ધામ એવો આત્મા, એનું સ્વરૂપ જ એવું છે કે જે સ્વરૂપની દૃષ્ટિ અને સંભાળ થતાં, આગામી આસ્રવ... આહાહા...! રોકતો, દૂરથી રોકતો (ઊભો છે). એમ. એમ છે ને? ‘દૂરાત્ એવ’ ‘દૂરાત્’નો અર્થ – ‘અત્યંતપણે’ કર્યો. અત્યંતથી એટલે પોતાની મોટપથી આસ્રવને રોકતો, અટકાવતો. ‘નિરુચ્ચન્ સ્થિતઃ’ ‘રોકતો ઊભો છે;...’ અને હવે, જે પૂર્વે સંવર થયા પહેલા બંધાયેલું કર્મ, હવે નિર્જરાની વ્યાખ્યા કરે છે.

‘પ્રાગ્બદ્ધં’ ‘પ્રાગ્બદ્ધં’ ‘પ્રાગ’ નામ પૂર્વે. આહાહા...! ‘બદ્ધં’ નામ બંધાયેલું કર્મ છે. ‘તત્ એવ દગ્ધુમ્’ ‘તેને બાળવાને હવે...’ તેને બાળવાને હવે. આહાહા...! એનો અર્થ એ કે, કર્મરૂપી પર્યાય છે, એને અકર્મરૂપી પર્યાય થવાનો એને (કાળ છે). એને બાળવાને એમ કહેવામાં આવે. બાળે-બાળે શું, કંઈ વસ્તુ કોઈ બળે છે? આહાહા...! જે પરમાણુની કર્મરૂપ પર્યાય

છે તે અકર્મરૂપ થાય, એવો એનો તે સમયે સ્વભાવ છે, એને અહીં 'બાળવાને' એવો અર્થ કર્યો છે. આહાહા...! કર્મનો નાશ કરીને. નાશ કરીને, એનો અર્થ આ. પોતે સ્વરૂપમાં સ્થિર અને આનંદમાં મગ્ન છે તેથી તેને નવું કર્મ (બંધાતું નથી). આહાહા...! 'પૂર્વે (સંવર થયા પહેલાં)...' બંધ હતો 'તેને બાળવાને હવે...' કર્મને બાળવા હશે? અને કર્મ બળતા હશે? કોઈ દ્રવ્ય બળે? કોઈ દ્રવ્યની પર્યાય બળે? એ કર્મરૂપે જે પર્યાય હતી એને આત્માના આનંદના સ્વભાવની ઉગ્રતાથી તે પર્યાય અકર્મરૂપે થઈ એને બાળી એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આ બધા ખુલાસા આપે કર્યા.

ઉત્તર :- આહાહા...! એ વસ્તુ છે. દિગંબર સંતોની વાણી ઘણી ગંભીર, ઘણી ગંભીર ! ભાષા સાદી આવી છે પણ... આ...હા...હા...! 'અમૃતચંદ્રાચાર્યે' એકલા અમૃત રેડ્યા છે ! પ્રભુ ! તું અમૃતનો સાગર છો ને ! તારી અન્વય શક્તિઓ જીવતી, જીવતી જ્યોતિ છે. આહા...! એમાં કોઈ શક્તિ મરે, કરમાય, ઘટે એવું છે નહિ. આહાહા...! અનંત અનંત શક્તિઓ અંદર (ભરી છે).

કાલે બપોરે આવ્યું હતું ને? અનંત અનંત અન્વય શક્તિઓ. દ્રવ્ય જે છે તેનું દ્રવ્યત્વપણું એટલે અનંત અનંત શક્તિઓનું સત્ત્વપણું, સત્ છે, વસ્તુ સત્ છે, તેનું અનંત ગુણપણું જે સત્ત્વપણું છે, આહાહા...! એના જોરે કર્મને બાળવા. આહાહા...! હવે 'નિર્જરા (-નિર્જરારૂપી અગ્નિ) ફેલાય છે...' પૂર્વનું બંધાયેલું કર્મ છે એ છૂટી જાય છે, એમ કહે છે. ઉપદેશ તો એમ અપાય ને ! ખરેખર તો એ આત્મા જ્યાં સ્વરૂપમાં ઠરે છે ત્યારે તે પરમાણુની અકર્મરૂપ પર્યાય થવાનો એ સમય છે. આહાહા...! એને અહીં બાળે છે, એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...!

નિર્જરા ફેલાય છે, એ ફેલાય છે, કહે છે. શુદ્ધતા હવે વધે છે. સંવરમાં શુદ્ધતા હતી, નિર્જરામાં શુદ્ધતા વધે છે. નિર્જરાની વ્યાખ્યા જ એ છે - શુદ્ધિની વૃદ્ધિ. જે શુદ્ધ સ્વરૂપ છે પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એની દૃષ્ટિ થતાં એટલી શુદ્ધિ તો ઉત્પન્ન થઈ પણ હવે નિર્જરામાં શુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે અને શુદ્ધિની પૂર્ણતા થાય તેનું નામ મોક્ષ. શુદ્ધિની ઉત્પત્તિ, પુણ્ય-પાપના ભાવ રહિત, શુદ્ધિની ઉત્પત્તિ એ સંવર, શુદ્ધિની વૃદ્ધિ એ નિર્જરા, શુદ્ધિની પૂર્ણતા એ મોક્ષ. આહાહા...!

'(-નિર્જરારૂપી અગ્નિ) ફેલાય છે...' આહાહા...! એમ લખ્યું ને? આહા...! 'નિર્જરા વ્યાજૃમ્મતે' 'દગ્ધુમ્' ન્યાં એમ છે ને? 'કે જેથી જ્ઞાનજ્યોતિ...' ભગવાન ચૈતન્યજ્યોત, ચૈતન્યપ્રકાશ જેની પૂર્ણ પ્રકાશ સ્વભાવ શક્તિ છે, એવી જે જ્ઞાનજ્યોતિ 'નિરાવરણ થઈ થકી...' સંવરપૂર્વક જ્યાં નિર્જરા થઈ એટલે જ્ઞાનજ્યોતિ નિરાવરણ થઈ. નિરાવરણના બે અર્થ - અશુદ્ધતા જે હતી તેનાથી આવરણરહિત થઈ અને કર્મ નિમિત્ત હતું એનાથી આવરણરહિત થઈ. શુદ્ધિની વૃદ્ધિ તો થઈ. અશુદ્ધતા ટળી ગઈ અને કર્મ ટળ્યું. આહા...!

એ નિરાવરણ થઈ. આહા..!

‘કે જેથી જ્ઞાનજ્યોતિ... ફરીને’ ‘રાગાદિભિઃ ન હિ મૂર્છતિ’ અહીં તો આ સિદ્ધાંત (કહેવો છે). જે રાગાદિથી રોકાયેલી હતી એ શુદ્ધ સંવર દ્વારા રાગને આવવું અટકાવ્યું પણ પૂર્વે બંધાયેલું હતું એને જ્ઞાનજ્યોતિએ નિરાવરણ કરી નાખ્યું, આવરણનો નાશ કરી નાખ્યો. એ રાગાદિ ભાવો વડે મૂર્છિત થઈ નથી. હવે રાગમાં રોકાતી નથી. આહાહા..! પહેલું જે સ્વરૂપ જે શુદ્ધ આનંદ સ્વરૂપ, એ રાગમાં રોકાતું હતું એ રાગમાં રોકાતું નથી એકલું વીતરાગભાવમાં રોકાઈ ગયું છે. આહા..! પૂર્ણ સંવર થઈ ગયો. એવી રીતે માંગલિક કર્યું છે.

‘રાગાદિભાવો વડે મૂર્છિત થતી નથી – સદા અમૂર્છિત રહે છે.’ શું કીધું ઇ? સદા, જ્યારથી નિરાવરણ થઈ તે અનંતકાળ અમૂર્છિત રહે છે. આહા..! ભગવાનઆત્મા ચૈતન્યજ્યોતિ એ તો નિરાવરણ પડી જ છે, વસ્તુ તો ત્રિકાળ સદા, ત્રિકાળ નિરાવરણ વસ્તુ છે. પર્યાયમાં જે અશુદ્ધતાનું આવરણ હતું, કર્મનું તો નિમિત્ત હતું.. આહાહા..! એ સદા ત્રિકાળ નિરાવરણ વસ્તુ, એ પર્યાયમાં નિરાવરણ થઈ ગઈ. આહા..! ત્રિકાળી ભગવાનઆત્મા સકળ નિરાવરણ છે એ. એને કોઈ દિ’ દ્રવ્યને આવરણ છે નહિ. પર્યાયમાં જે અશુદ્ધતાનું આવરણ હતું અને કર્મનું નિમિત્તનું (આવરણ હતું), એ તો નિમિત્ત છે, એની સાથે ખરેખર કાંઈ (સંબંધ નથી), એ તો એને કારણે બંધાય, એને કારણે એને કાળે છૂટે. આહાહા..! ‘રાગાદિભાવો વડે મૂર્છિત થતી નથી – સદા અમૂર્છિત રહે છે.’ લ્યો!

ભાવાર્થ :- ‘સંવર થયા પછી નવા કર્મ તો બંધાતાં નથી.’ જેટલે અંશે અંદરમાં શુદ્ધતામાં આવી ગયો એટલે અંશે તો એને આવરણ આવતું નથી. ‘જે પૂર્વે બંધાયા હતાં તે કર્મો જ્યારે નિજરે છે..’ પછી તો પૂર્વનું જે હતું એ તો ખરી જાય છે. આત્મા ઉપર, ધ્યાન ઉપર છે એટલે સંવર છે અને ઉદય આવે છે એ ખરી જાય છે. ‘ત્યારે જ્ઞાનનું આવરણ દૂર થવાથી...’ સ્વરૂપમાં આવરણ અશુદ્ધતાનું હતું અને (કર્મનું) આવરણ નિમિત્ત હતું, (એ) ‘દૂર થવાથી જ્ઞાન એવું થાય છે કે ફરીને રાગાદિરૂપે પરિણમતું નથી...’ આહા..! એકવાર પણ રાગાદિ રહિત દશા થઈ એ ફરીને રાગરૂપે થતું નથી. એવું ‘સદા પ્રકાશરૂપ જ રહે છે.’ એકલો ચૈતન્યપ્રકાશ ઝળહળ જ્યોતિ શક્તિનું જે સામર્થ્ય, એ પર્યાયમાં બધું સામર્થ્ય પ્રગટ થઈ ગયું, એમ કહે છે. ‘સદા પ્રકાશરૂપ જ રહે છે.’ પર્યાયમાં સદા પ્રકાશરૂપ રહે છે. ત્રિકાળ તો સદા પ્રકાશરૂપ હતું જ, વસ્તુ છે એ તો ત્રિકાળ પ્રકાશરૂપ છે જ, પણ પર્યાયમાં જે જરી અશુદ્ધતા અને આવરણ કર્મનું નિમિત્ત હતું, એ દૂર થઈ સદા પ્રકાશરૂપ રહે છે. હવે પર્યાય સદાય પ્રકાશરૂપ રહે છે. ઓલી વસ્તુ તો સદા પ્રકાશરૂપ હતી જ. આહાહા..! પણ એનો આશ્રય અને અવલંબન અને સન્મુખ થતાં, સદાને માટે પ્રકાશરૂપ જ રહે છે. આવું માંગલિક કર્યું, લ્યો ! આહાહા..!

ગાથા-૧૯૩

ઉવભોગમિંદિયેહિં   દ્વાણમચેદણામિદરાણં ।
 જં કુણદિ સમ્મદિટ્ઠી તં સવ્વં ણિજ્જરણિમિત્તં ॥૧૯૩॥
 ઉપભોગમિન્દ્રિયૈઃ   દ્રવ્યાણામચેતનાનામિતરેષામ્ ।
 યત્કરોતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિઃ તત્સર્વં નિર્જરાનિમિત્તમ્ ॥૧૯૩॥

વિરાગસ્યોપભોગો નિર્જરાયૈ એવ । રાગાદિભાવાનાં સદ્ભાવેન મિથ્યાદૃષ્ટેરચેતનાન્યદ્રવ્યોપભોગો
 બન્ધનિમિત્તમેવ સ્યાત્ । સ એવ રાગાદિભાવાનામભાવેન સમ્યગ્દષ્ટેર્નિર્જરાનિમિત્તમેવ સ્યાત્ । એતેન
 દ્રવ્યનિર્જરાસ્વરૂપમાવેદિતમ્ ।

હવે દ્રવ્યનિર્જરાનું સ્વરૂપ કહે છે :-

ચેતન અચેતન દ્રવ્યનો ઉપભોગ ઇન્દ્રિયો વડે
 જે જે કરે સુદૃષ્ટિ તે સૌ નિર્જરાકારણ બને. ૧૯૩.

ગાથાર્થ :- [સમ્યગ્દૃષ્ટિઃ] સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ [યત્] જે [ઇન્દ્રિયૈઃ] ઇન્દ્રિયો વડે
 [અચેતનાનામ્] અચેતન તથા [ઇતરેષામ્] ચેતન [દ્રવ્યાણામ્] દ્રવ્યોનો
 [ઉપભોગમ્] ઉપભોગ [કરોતિ] કરે છે [તત્ સર્વં] તે સર્વ [નિર્જરાનિમિત્તમ્] નિર્જરાનું
 નિમિત્ત છે.

ટીકા :- વિરાગીનો ઉપભોગ નિર્જરા માટે જ છે (અર્થાત્ નિર્જરાનું કારણ થાય છે).
 રાગાદિભાવોના સદ્ભાવથી મિથ્યાદૃષ્ટિને અચેતન તથા ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ બંધનું નિમિત્ત
 જ થાય છે; તે જ (ઉપભોગ), રાગાદિભાવોના અભાવથી સમ્યગ્દૃષ્ટિને નિર્જરાનું નિમિત્ત
 જ થાય છે. આથી (આ કથનથી) દ્રવ્યનિર્જરાનું સ્વરૂપ કહ્યું.

ભાવાર્થ :- સમ્યગ્દૃષ્ટિને જ્ઞાની કહ્યો છે અને જ્ઞાનીને રાગદ્વેષમોહનો અભાવ કહ્યો છે;
 માટે સમ્યગ્દૃષ્ટિ વિરાગી છે. તેને ઇન્દ્રિયો વડે ભોગ હોય તોપણ તેને ભોગની સામગ્રી
 પ્રત્યે રાગ નથી. તે જાણે છે કે “આ (ભોગની સામગ્રી) પરદ્રવ્ય છે, મારે અને તેને કાંઈ
 નાતો નથી; કર્મના ઉદયના નિમિત્તથી તેનો અને મારો સંયોગ-વિયોગ છે.” જ્યાં સુધી
 તેને ચારિત્રમોહનો ઉદય આવીને પીડા કરે છે અને પોતે બળહીન હોવાથી પીડા સહી શકતો
 નથી ત્યાં સુધી-જેમ રોગી રોગની પીડા સહી શકે નહિ ત્યારે તેનો ઔષધિ આદિ વડે ઈલાજ

કરે છે તેમ-ભોગોપભોગસામગ્રી વડે વિષયરૂપ ઈલાજ કરે છે; પરંતુ જેમ રોગી રોગને કે ઔષધિને ભલી જાણતો નથી તેમ સમ્યગ્દષ્ટિ ચારિત્રમોહના ઉદયને કે ભોગોપભોગસામગ્રીને ભલી જાણતો નથી. વળી નિશ્ચયથી તો, જ્ઞાતાપણાને લીધે સમ્યગ્દષ્ટિ વિરાગી ઉદયમાં આવેલા કર્મને માત્ર જાણી જ લે છે, તેના પ્રત્યે તેને રાગદ્વેષમોહ નથી. આ રીતે રાગદ્વેષમોહ વિના જ તેના ફળને ભોગવતો હોવાથી તેને કર્મ આસ્રવતું નથી, આસ્રવ વિના આગામી બંધ થતો નથી અને ઉદયમાં આવેલું કર્મ તો પોતાનો રસ દઈને ખરી જ જાય છે કારણ કે ઉદયમાં આવ્યા પછી કર્મની સત્તા રહી શકે જ નહિ. આ રીતે તેને નવો બંધ થતો નથી અને ઉદયમાં આવેલું કર્મ નિર્જરી ગયું તેથી તેને કેવળ નિર્જરા જ થઈ. માટે સમ્યગ્દષ્ટિ વિરાગીના ભોગોપભોગને નિર્જરાનું જ નિમિત્ત કહેવામાં આવ્યો છે. પૂર્વ કર્મ ઉદયમાં આવીને તેનું દ્રવ્ય ખરી ગયું તે દ્રવ્યનિર્જરા છે.

ગાથા-૧૮૩ ઉપર પ્રવચન

‘હવે દ્રવ્યનિર્જરાનું સ્વરૂપ કહે છે :-’ હવે ગાથા.

उवभोगमिंदियेहि दव्वाणमचेदणाणमिदराणं ।

जं कुणदि सम्मदिट्ठी तं सव्वं णिज्जरणिमित्तं ।।१९३।।

ચેતન અચેતન દ્રવ્યનો ઉપભોગ ઈન્દ્રિયો વડે

જે જે કરે સુદષ્ટિ તે સૌ નિર્જરાકારણ બને. ૧૮૩.

ટીકા :- ‘વિરાગીનો ઉપભોગ...’ જ્યાં રાગનો રસ રહ્યો નથી, જ્યાં વિકલ્પમાં સુખબુદ્ધિ ઊડી ગઈ છે અને જ્યાં સાચું સુખ છે ત્યાં સુખબુદ્ધિ થઈ છે. આહાહા...! જેમાં આનંદ છે ત્યાં આનંદબુદ્ધિ થઈ છે અને વિકલ્પમાત્રથી માંડીને પરમાંથી સુખબુદ્ધિ ઊડી ગઈ છે. સમકિતીને શરીરમાં, ઈન્દ્રિયોમાં, વિષયમાં, ભોગમાં, સ્ત્રીમાં, કુટુંબમાં, આબરૂમાં ક્યાંય રસ નથી. આહાહા...! ક્યાંય એને અંદરનો રસનો પ્રેમ નથી. આસક્તિ અસ્થિરતા છે એ જુદી વસ્તુ છે.

‘વિરાગીનો ઉપભોગ...’ આહાહા...! ‘નિર્જરા માટે જ છે...’ આ દ્રવ્યનિર્જરા. કર્મ, કર્મ, કર્મ. ‘(અર્થાત્ નિર્જરાનું કારણ થાય છે).’ વિરાગીનો ઉપભોગ નિર્જરા નામ કર્મનું ખરવાનું કારણ થાય છે. વૈરાગી એને કહીએ કે જેને સમ્યગ્દર્શનસહિત પુણ્ય-પાપથી વિરક્તબુદ્ધિ થઈ છે, એને વૈરાગી કહીએ. વૈરાગી એટલે બહારથી છૂટીને દુકાન છોડી, ધંધા છોડ્યા એટલે વૈરાગી, એમ નથી. આહાહા...! જેને ભગવાનઆત્મા, પૂર્ણાનંદના ભાનમાં, પ્રતીતના

અનુભવસહિત પુણ્ય અને પાપના ભાવથી વૈરાગ્ય, વિરક્ત છે એવો વૈરાગી. એને વૈરાગી કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! એ 'વિરાગીનો ઉપભોગ નિર્જરા માટે જ છે...'

'રાગાદિભાવોના સદ્ભાવથી મિથ્યાદષ્ટિને અચેતન તથા ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ બંધનું નિમિત્ત જ થાય છે;...' આહાહા...! રાગાદિના સદ્ભાવથી (એટલે) મિથ્યાદષ્ટિ રાગમાં પ્રેમ માનનાર, રાગમાં સુખ માનનાર, રાગમાં ઉત્સાહિત વીર્ય થતાં. ઉલ્લાસિત વીર્ય રાગમાં થનાર મિથ્યાદષ્ટિને... આહાહા...! 'અચેતન તથા ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ...' ચાહે તો અચેતનને ભોગવે કે ચેતનને (ભોગવે, તે) 'બંધનું નિમિત્ત જ થાય છે;...' આહાહા...!

'તે જ ઉપભોગ...' અહીં તો સચેત, અચેત બેય લીધું. એટલે કોઈ એમ કહે કે, આ વાત તો મુનિને માટે છે (તો) અહીં સચેતને ભોગવે છે તેની વાત લીધી છે. સમજાણું કાંઈ? અચેતને તો ઠીક, પણ સચેતને ભોગવે છે. આહાહા...! પણ વૈરાગ્યને લઈને રસ ઊડી ગયો છે. ક્યાંય રસ, પ્રેમ છે નહિ. સચેત સ્ત્રી, સચેત દીકરા, દીકરીયું એ સચેતનો ઉપભોગ એને હોય છે, કહે છે. સચેત અને અચેતનો (ઉપભોગ), કીધું ને? મિથ્યાદષ્ટિને અચેતન અને ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ બંધનું નિમિત્ત જ થાય છે અને 'તે જ ઉપભોગ...' તે જ ઉપભોગ, કીધું ને? તે સચેત અને અચેત. આહાહા...!

'રાગાદિભાવોના અભાવથી...' આહાહા...! અહીં તો સમ્યક્દષ્ટિની મહિમાનું વર્ણન છે, બાકી જે ઉપભોગ છે એટલો રાગ છે એ બંધનું કારણ છે. એ વાતને અહીં ગૌણ કરીને શુદ્ધ સ્વભાવ મહાપ્રભુ જ્યાં દષ્ટિમાં આવ્યો, ભગવાનના ભેટા થયા.. આહાહા...! એને હવે ચેતન અને અચેતનનો ઉપભોગ કર્મની નિર્જરાનું કારણ છે. એમ કરીને કોઈ સ્વચ્છંદી થઈને એમ કહે કે, અમે ગમે તે રીતે ભોગવીએ, એમ નહિ. પણ કોઈ એવો હોય છે, સચેત-અચેતનો જોગ હોય છે. આહાહા...!

'તે જ ઉપભોગ...' કીધું ને? તે જ એટલે? ચેતન અને અચેતન કીધું ઇ. માથે કીધું ને? 'મિથ્યાદષ્ટિને અચેતન તથા ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ...' એક બાજુ એમ કહે કે, પરદ્રવ્યને આત્મા ભોગવી શકે જ નહિ. હેં? આહાહા...! સચેત, અચેતને અડી શકે જ નહિ. આહાહા...! કોઈપણ આત્મા સચેત સ્ત્રીનો આત્મા કે એનું શરીર કે પૈસા કે લક્ષ્મી કે આબરૂ, એને આત્મા અડી શકતો જ નથી. અડ્યા વિના એને ઉપભોગ શી રીતે છે? આહાહા...! પણ એના તરફના લક્ષ્યથી જે રાગાદિ થયો તેને ભોગવે છે, ઇ સચેત અને અચેતને ભોગવે છે એમ આરોપથી કથન છે. આહાહા...! આવી શૈલી છે.

'તે જ ઉપભોગ...' કોઈ એમ કહે છે કે, આમાં આ ગાથા તો મુનિને માટે છે. મુનિ માટે પણ છે અંદર. એને સચેત શિષ્ય આદિ એનો અર્થ (છે), પણ અહીં ચોથે ગુણસ્થાનથી સચેત, અચેતની વાત લીધી છે. એના પ્રમાણમાં, હોં ! આહાહા...! બાકી વ્યાખ્યા સચેત, અચેતની ઘણી કરી હતી. મુનિને માટે સચેત શિષ્ય, મિશ્ર એ ઉપકરણ હોય ને? એ અચેતન

ઉપકરણ છે, મોરપીંછી વગેરે અચેત. એ સચેત, અચેતને ત્યાં સુધી લઈ ગયા અને આગળ જતાં સચેત એટલે રાગ. ત્યાં સુધી લઈ ગયા છે. રાગનો પણ ઉપભોગ જ્ઞાનીને નથી. આહાહા...!

‘તે જ ઉપભોગ...’ એટલે તે જ સચેત અને અચેત વસ્તુનો. દ્રવ્યોનો છે ને? ‘અચેતન ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ...’ એમ શબ્દ છે. દ્રવ્યની પર્યાયમાં રાગ થાય તેનો ઉપભોગ, એવી ભાષા નથી કરી. કહેવાનો તો આશય એ છે. આહાહા...! એક કોર કહે કે, આત્મા પર્યાયને પણ સ્પર્શે નહિ. પર્યાય રાગને સ્પર્શે નહિ, રાગ કર્મના ઉદયને સ્પર્શે નહિ, રાગ પરદ્રવ્યને સ્પર્શે નહિ. આહાહા...! કઈ અપેક્ષા છે એમાં? આ તો પ્રભુનો અનેકાંતવાદ છે ને ! અનેકાંત એટલે એમાં અનંત અનંત અપેક્ષાઓ, ધર્મ છે. છે એમાં છે એ માહ્યલી, હોં ! અનેકાંતનો અર્થ એવો નથી કે વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય અને નિમિત્તથી પણ થાય. એ અનેકાંત ધર્મ નથી.

પણ આ રીતે સમક્રિતીનો ભોગ નિર્જરાનો હેતુ છે, એમ આમાંથી કહેવું છે ને? ભોગ નિર્જરાનો હેતુ હોય તો પછી ચારિત્રને અંગીકાર કરવાની જરૂર રહી નહિ. હેં? આહાહા...! એમ નથી. અહીંયાં તો દૃષ્ટિનું માહાત્મ્ય બતાવવું છે. આહાહા...! બાકી તો જેટલે અંશે અસ્થિરતાનો અંશ કમજોરી છે એ દુઃખ છે, આસ્રવ છે, જ્ઞાનીને એ બંધનું કારણ છે. આહાહા...! અહીંયાં તો એના ઉપભોગમાં દ્રવ્યનું લક્ષ હોય છે તેથી એને દ્રવ્યનો ઉપભોગ કહેવામાં આવ્યું. આહાહા...! બાકી દ્રવ્યને કોણ ભોગવે? આહાહા...!

અજ્ઞાની કે જ્ઞાની કોઈ પરદ્રવ્યને અડી શકે નહિ (તો) ભોગવે શી રીતે? કેમ? કે, એક દ્રવ્યને બીજા દ્રવ્ય વચ્ચે અત્યંત અભાવ છે. અત્યંત અભાવમાં પરદ્રવ્યને ભોગવે (એમ બની શકે નહિ). આહાહા...! પાઠ તો આવો છે. ‘અચેતન તથા ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ...’ એમ કીધું છે ને? એના પરિણામ થયા, એમ વાત નથી. આહાહા...! એનો અર્થ તો ઈ જ છે, પણ (એનું) લક્ષ ત્યાં પર ઉપર છે તેથી એનો ભોગવટો છે એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! બાકી તો જ્ઞાનીને રાગનો, શુભરાગનો અનુભવ જ્યાં દુઃખરૂપ છે (ત્યાં અશુભનો અનુભવ તો દુઃખરૂપ જ છે). આહાહા...! ચોથે ગુણસ્થાનથી શુભરાગ દુઃખરૂપ છે, એનું વેદન (દુઃખરૂપ છે), પછીની ગાથામાં કહેશે. સુખ-દુઃખનું વેદન થાય છે અને પછી ખરી જાય છે. આહાહા...! એ ભાવનિર્જરા કહેશે. આ તો દ્રવ્યનિર્જરા છે. આહાહા...!

‘વિરાગીનો ઉપભોગ નિર્જરા માટે જ છે...’ માટે ‘જ’ છે. જોયું? પાછું વળી ‘જ’ એકાંત (કર્તુ). ‘(નિર્જરાનું કારણ થાય છે). રાગાદિભાવોના સદ્ભાવથી...’ જેને પરપદાર્થ પ્રત્યેનો પ્રેમ છે, રાગ છે, એમાં સુખબુદ્ધિ છે, એમાં ઉલ્લસિત, સ્વભાવથી અધિકપણું જેને અંદર પરમાં ભાસે છે, આહાહા...! એવા મિથ્યાદૃષ્ટિને ‘અચેતન તથા ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ બંધનું નિમિત્ત જ થાય છે; તે જ ઉપભોગ...’ તે જ અચેતન, ચેતન દ્રવ્યોનો ઉપભોગ, આહાહા...! ‘રાગાદિભાવોના અભાવથી...’ અહીં પહેલું બીજી લીટીમાં કહ્યું હતું ને? ‘રાગાદિભાવોના

સદ્ભાવથી...' મિથ્યાદષ્ટિને. તેથી આમાં એમ કહ્યું કે 'રાગાદિભાવોના અભાવથી...' એની સામે વાત લીધી. આહાહા...! મિથ્યાદષ્ટિને પરનો પ્રેમ છે, સુખબુદ્ધિ છે, કોઈપણ નાના-મોટા સંયોગમાં કે નાના-મોટા રાગાદિમાં એનું વીર્ય ત્યાં ઉલ્લસિત થઈ જાય છે, ત્યાં આનંદમાં આવી જાય છે. સુખી છું, મને અનુકૂળતા છે, એમ આવી જાય છે એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! છોકરાઓ ચાર-છ, આઠ-આઠ, બાર-બાર હોય અને પાંચ-પાંચ લાખ રળતા હોય.. આહાહા...! અને બે-બે વરસે છોકરો થયો હોય, લ્યો ! ચોવીસ વરસ અને અહીં વીસ વરસની (ઉંમરે લગ્ન થયા હોય) ચુમ્માલીસ વરસ હોય ત્યાં બાર તો છોકરા હોય અને રળતો હોય અને પેદા કરતા હોય. હૈં? છે ને બારભાયા, અહીં 'વિંછીયા'માં? આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- બાર ભાઈઓની શેરી છે ને !

ઉત્તર :- છે ને, બાર ભાઈઓ છે, સ્થાનકવાસી છે. એનો અગ્રેસર, બિચારાને અહીંનો પ્રેમ છે. મકાન જુદા છે. આપણા આ ભાઈ નહિ? કેવા? 'વિંછીયા'વાળા 'પ્રેમચંદભાઈ' ! 'પ્રેમચંદભાઈ'ના મકાનની પાસે એના મકાન છે, મોટા મેડીબંધ. પણ વિરોધ ન કરે. અગ્રેસર છે. આ વસ્તુ સાંભળવા મળે નહિ, ભિન્નતા કેમ છે, કઈ રીતે છે એ વાત અંતરમાં બેસે નહિ ત્યાં સુધી બહારથી આ દયા પાળીએ ને વ્રત કરીએ ને અપવાસ કરીએ, એમાં સંવર અને નિર્જરા માને. દયા ને વ્રત એ સંવર, તપસ્યા એ નિર્જરા. આ..હા...!

અહીંયાં તો જે જ્ઞાનીનો ભોગ છે તે 'રાગાદિભાવોના અભાવથી...' અહીં તો બિલકુલ રાગભાવનો અભાવ ગણ્યો. રાગનો રાગ નથી ને રાગનો પ્રેમ નથી, રાગમાં સુખબુદ્ધિ ઊડી ગઈ છે. એથી 'રાગાદિભાવોના અભાવથી...' એ અપેક્ષાએ (કહ્યું છે). બાકી જેટલો રાગ છે એટલો બંધ છે. દસમા ગુણસ્થાન સુધી રાગનો અંશ છે, રાગ આવે છે, હોય છે. 'નિર્જરાનું નિમિત્ત જ થાય છે.' કથંચિત્ નિર્જરા અને કથંચિત્ બંધ છે, એમ નહિ. આહાહા...! કઈ અપેક્ષા કહે છે?

'રાગાદિભાવોના અભાવથી સમ્યગ્દષ્ટિને નિર્જરાનું નિમિત્ત જ થાય છે.' 'સમયસાર નાટક'માં એ લીધું છે, જ્ઞાનીનો ભોગ નિર્જરાનો હેતુ છે, એમ આમાંથી લીધું છે. ભોગનો અર્થ અંદર જરી રાગ આવે છે, પણ એમાં સુખબુદ્ધિ નથી, ઝેર છે, ઝેરના પ્યાલા પીઉં છું, એમ એને લાગે. આ..હા...! ઝેરના પ્યાલા છે. નિર્વિકલ્પ આનંદરસ આગળ એ શુભરાગનો કણ પણ ઝેરના... આહાહા...! એ ઝેરના ઘૂંટડા છે. આહાહા...! એને રાગમાં રસ કેમ હોય? 'રાગાદિભાવોના અભાવથી સમ્યગ્દષ્ટિને નિર્જરાનું નિમિત્ત જ થાય છે.' એકાંત નિર્જરાનું નિમિત્ત છે એમ કહે છે. જરીયે બંધ નહિ. કઈ અપેક્ષાએ વાત છે? દષ્ટિનું જોર છે અને દષ્ટિમાં એકલો ભગવાન તરવરે છે. પૂર્ણાનંદનો નાથ જ્યાં આદરમાં આવ્યો.. આહાહા...! અનંત અનંત આનંદનું દળ, શાંતિનો સાગર, ઉપશમરસનો દરિયો ભર્યો છે. ઉપશમરસ, શાંતરસ, અકષાયરસ ! આહાહા...! એવા સ્વભાવથી પૂર્ણ ભર્યો છે, પ્રભુ ! એના જ્યાં અંદરમાં

આદર થયા, એને હવે શેનો આદર રહે? એ અપેક્ષાએ વાત લીધી છે.

‘સમ્યગ્દષ્ટિને નિર્જરાનું નિમિત્ત જ થાય છે.’ અહીં પાઠમાં સચેત, અચેત છે કે નહિ? ‘દવ્વાણમચેદનામિદરાણં’ બીજું પદ છે. દ્રવ્યનું અચેતન, દ્રવ્યનું એટલે ચેતન. ‘ઈદર’, ‘ઈદર’ છે ને? અનેરો. ‘ઉવભોગમિદિયેહિ’ ઇન્દ્રિયથી ઉપભોગ કરવો. કોનો? ‘દવ્વાણમ’ કયા દ્રવ્યનો? ‘ચેદનામિદરાણં’ અચેતન અને ચેતન, બેનો. પાઠ છે કે નહિ? આહાહા...! ‘જં કુણદિ સમ્મદિટ્ઠી’ ચેતનનો જે ‘સમ્મદિટ્ઠી’ ભોગ કરે. આહાહા...! તે ઇન્દ્રિયથી. એમ થયું ને? ‘ઉવભોગમિદિયેહિ’ ઇન્દ્રિયથી સચેત સ્ત્રી આદિનો ભોગ લે. આહાહા...! કંદમૂળ ખાય, લીલોતરી ખાય. કંદમૂળ નહિ, એ તો લીલોતરી ખાય. આહાહા...! કંદમૂળ તો ન હોય. ખરેખર તો રાત્રિભોજન પણ ન હોય. રાત્રિભોજનમાં જીવાત છે, જીવાત. આ તો એને યોગ્ય જે છે. આવું તો ન હોય, પણ એને યોગ્ય હોય એવા રાગ આવે. છતાં તે રાગની બુદ્ધિ નથી, રુચિ નથી, રસ નથી, ઉલ્લસિત વીર્ય નથી, ત્યાં ખેદ વર્તે છે. રાગમાં જ્ઞાનીને ખેદ વર્તે છે. તેથી તેનો ઉપભોગ નિર્જરાનું નિમિત્ત (કહ્યું છે). દષ્ટિના જોરથી અને દષ્ટિનો વિષય ભગવાન પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એને આશ્રયે તે કહેવામાં આવ્યું છે. આહાહા...!

‘આથી (આ કથનથી) દ્રવ્યનિર્જરાનું સ્વરૂપ કહ્યું.’ પૂર્વે જે પરમાણુ બંધાયેલા, તેનું ખરી જવું. દ્રવ્યનિર્જરા જડ, જડ, જડનું ખરી જવું. આહાહા...! નિર્જરાનું નિમિત્ત જ થાય છે એટલે નિમિત્તકારણ થાય છે, એમ. નિર્જરાનું કારણ થાય છે. સમજાણું? નહિતર એમ લ્યે કે, પૂર્વનું કર્મ ખરે છે એમાં જ્ઞાનીનું નિમિત્ત જ છે. ખરવામાં નિમિત્ત છે. પણ અહીં તો નિર્જરાનું નિમિત્ત જ છે એટલે નિર્જરાનું કારણ જ છે. આહાહા...! કારણના અર્થમાં છે. આહાહા...!

ભાવાર્થ :- ‘સમ્યગ્દષ્ટિને જ્ઞાની કહ્યો છે...’ આહાહા...! ‘અને જ્ઞાનીને રાગદ્રેષમોહનો અભાવ કહ્યો છે;...’ એ અપેક્ષાએ. અનંતાનુબંધીનો (અભાવ થયો છે) ‘ખાટે સમ્યગ્દષ્ટિ વિરાગી છે.’ સમ્યગ્દષ્ટિ વિરાગી છે. આહાહા...! વૈરાગી છે અથવા વિરાગી છે એટલે રાગ વિનાનો છે. આહાહા...! ‘તેને ઇન્દ્રિયો વડે ભોગ હોય તોપણ તેને ભોગની સામગ્રી પ્રત્યે રાગ નથી.’ જોયું? ઇન્દ્રિયો વડે ભોગ હોય, પાઠ છે ને? ‘તોપણ તેને ભોગની સામગ્રી પ્રત્યે રાગ નથી.’ આહાહા...! ‘તે જાણે છે કે ‘આ (ભોગની સામગ્રી) પરદ્રવ્ય છે. મારે અને તેને કાંઈ નાતો નથી;...’ જોયું? પરદ્રવ્યને અને આત્માને કાંઈ સંબંધ નથી. નાતો એટલે સંબંધ. આહાહા...! મારે અને દીકરાને અને મારે અને બાયડીને અને મારે અને શરીર, બીજાને અને મારે ને પૈસાને કાંઈ નાતો નથી. મારો આ દીકરો, એ નાતો જ નથી કહે છે, સમકિતીને. આહાહા...! એ સંબંધ જ તૂટી ગયો છે. આહાહા...! ‘શશીભાઈ’ !

આ મારી ઘરવાળી છે, કોઈ પૂછે તો ભાષા બોલે. અંદરમાં કાંઈ ન મળે. મારા ઘરમાં કોઈ છે જ નહિ, મારું ઘર તો મારી પાસે છે. આહાહા...! આવો આંતરો અંતરના ભાવને લઈને છે, એમ કહે છે. ભાષા તો બીજી શું બોલે? આ દીકરો કોનો છે? (એમ પૂછે તો

કહે), મારો દીકરો છે. કહે, ભાષા એમ બોલે. 'શ્રીમદ્' એમ બોલતા, 'અમારો, અમારો કોટ લાવો, અમારું આ લાવો.' અ-મારો એમ. મારો નથી. કોઈ પૂછતા કે, તમે અમારો, અમારો, એકલા છો ને અમારો કેમ બોલો છો? મારો, એમ કહો ને. તમે એકલા છો, તમે ઝાઝા માણસો નથી તે અમારો, અમારો કરો છો. અમારો કોટ એટલે કોટ અમારો નથી. અમારું કપડું નથી, અમારું ઘર નથી તેથી અમારું એમ કહીએ છીએ. મારા નથી, બાપુ ! મારું જે છે એ મારી પાસે છે એ મારાથી જુદું નથી. આહાહા..! આ કાંઈ નાતો નથી.

‘કર્મના ઉદયના નિમિત્તથી તેનો અને મારો સંયોગ-વિયોગ છે.’ કર્મના નિમિત્તને લઈને સંયોગ અને નિમિત્તનો વિયોગ થઈ જાય છે. બાકી મારે કાંઈ સંબંધ છે નહિ. વિશેષ કહેશે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)